

Захарченко Д. С., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НОВІТНЬОЇ ФІЛОСОФІЇ ТЕХНІКИ

Філософське ставлення до навколишнього середовища засноване на суб'єктивно-об'єктивній особливості знання, яке виникає в процесі взаємодії «людина-світ», а не самої по собі дійсності або людини, яка розглядається відділеною від світу. Це знання, на відміну від інших видів людського знання, завжди є спогляданням людини у світі і в той же час світу людини, а саме «людського світу». Слід пам'ятати про цю особливість, тому що вона є принциповою, визначальною та задає основний ракурс світосприйняття. Філософське мислення є усвідомленням того, що світ є неоднорідним та багатоманітним. Усі важливі аспекти штучного світу, який був створений та підтримується людиною, тісно пов'язані з наукою і технікою.

«Постнекласична наука» (60-70-х роки ХХ ст.) продемонструвала потужний розвиток таких галузей знань, як кібернетика, синергетика і загальна теорія систем. Ці теорії дали поштовх до створення надскладних систем, їх багатоваріантність, можливість проведення імітаційних моделювань та прогностичність методології. Наразі з високим ступенем доказовості можна стверджувати, що саме такі теорії становлять хребет сучасного етапу розвитку науки і техніки. Вони мають методологічну специфіку. Щоправда, лексичний зміст терміну «постнекласична наука» викликає деякі запитання. Що буде з визначенням наступного етапу розвитку наукового пізнання? Особливості розвитку техніки за останнє сторіччя неминуче позначились на поглибленні та різноманітності її філософського осмислення. Оглядаючи попередні історичні періоди можна помітити швидкий прогрес теорії пізнання. Саме в добу Нового часу завдяки епістемології, тобто теорії пізнання, виникає новий аналітико-доказовий підхід, який з часом став безумовною основою наукової теорії. Саме тому епістемологію вважають не просто знанням, а науковим знанням, яке суттєво доповнилось у ХХ столітті небувалою кількістю епістемологічних відкриттів.

Загальний контекст філософії в тій чи іншій мірі передбачає звернення до гносеологічних основ науки і техніки, а також методологічних засад технологічної діяльності. Ці фактори значно впливають на характер філософського пошуку, його природу, цілісність та органічність, завдяки яким можна говорити про технології як окремий феномен. Факт неспинного зростання значення техніки у житті суспільства став основною причиною генезису та стрімкого розвитку філософії техніки, яка включає в себе прикладні знання про техніку та фундаментальні науки. Філософія техніки почала своє існування та еволюцію поряд з філософією науки. Як самостійний напрямок філософської думки, філософія науки виникла в середині ХІХ ст. Значний вплив на її розвиток зробили праці У. Уевелла, Дж. С. Мілля, О. Конта, Г. Спенсера. Подальший розвиток пов'язаний з працями та думками Б. Больцано, Е. Маха, А. Пуанкаре та ін. Перший етап філософії науки, самі її витoki, були детерміновані ідейним пафосом класичного позитивізму, то другий період вже найяскравіше представлений у наукознавчій та методологічній праці А. Пуанкаре, відомого французького математика і фізика у кінці ХІХ ст. Він увійшов у історію філософської думки як засновник конвенціоналізму, проте його природничонауковий конвенціоналізм відрізняють від філософського конвенціоналізму Е. Леруа, погляди якого Пуанкаре піддавав сумніву та критиці. Наступні етапи та концепції філософії науки пов'язані з внутрішньою логікою розвитку знання у ХХ ст.

Термін “філософія техніки” вперше застосував німецький мислитель Е. Каппоп (“Основи філософії техніки”, м. Брауншвейг, 1877 р.). Деякі постулати цього напрямку активно розробляли А. Еспіна, П. Енгельмайер, Е. Дюркгейм, Ф. Дессауер та інші, але загалом філософія техніки стала послідовним об’єктом дослідження лише у ХХ сторіччі. На думку американського дослідника К. Мітчема (автора праці “Що таке філософія техніки”), це визначення має два основних тлумачення. Перше пов’язане з вивченням техніки та створенням цілого напрямку технічної творчості, інженерно-технічного мислення, мови техніки, взаємозв’язків науки і техніки. Друге значення – це поступове заглиблення в критичний аналіз специфічного ставлення людини до світу (природного та соціального), яке уособлює необхідність його перетворення, змінюваність світу.

У міру посилення у суспільстві технофобії, неминуче відбувається переосмислення цілей та перспектив науково-технічного прогресу. Цьому істотно сприяє низка техногенних катастроф та аварій різних рівнів, яких у ХХ ст. було чимало. Реальне життя створює дедалі більше підстав для осмислення раціональних засад людського буття. Ці роздуми набувають аксіологічного характеру, стосуються виявлення справжньої цінності чинників першого та другого роду (“органічного” та “організованого” життя за термінологією М. Бердяєва). На думку професора В. М. Сагатовського, фундаментальною суперечністю людського буття є саме суперечність між природним та штучним. До неї, зазначає він, зводиться добре відома у людській культурі, релігії, моралі, світогляді опозиція – Добро і зло, Бог та диявол. І пояснює зміст понять: “Природне – це те, що впливає з об’єктивних законів буття (“волі Бога”), штучне – те, що є втіленням людського проекту, людської свідомості та волі”. На зміну колишнім ілюзіям доби ейфорії від науково-технічних досягнень нерідко приходять інша, протилежна крайність – гостра критика самих цих досягнень (тобто, зрештою, науки і техніки як таких) за їх роль у всіх негараздах людства.

В умовах НТР не можна обійти увагою і той факт, що дедалі помітнішим стає прогрес філософії техніки у країнах Європи, Північної Америки та в Японії. Відомо, що цей період став часом швидкої зміни акцентів у техніці і технологіях. Відповідно змінювалися можливості техніки, її соціальна роль, аксіологічне підґрунтя взаємодії суспільства і науки. Показовим у цьому відношенні став технологічний детермінізм, що більшою чи меншою мірою властивий багатьом концепціям індустріального, постіндустріального, технотронного, інформаційного суспільства. Можна згадати чимало дослідників із Німеччини, США, Франції, Японії, Канади, праці яких сприяли проясненню соціально-технологічної проблематики: Ж. Еллюль, Д. Белл, А. Тоффлер, Ф. Рапп, Г. Рополь, Л. Мемфорд, А. Гелен, С. Карпентер, Дж. Мартін, Х. Еванс, Й. Масуда, Дж. Пелтон, А. Хунінг та інші.

З поглибленням науково-технічного прогресу ця галузь філософських пошуків, безперечно, буде оновлюватися змістовно, так би мовити, змінювати своє обличчя. Отже, новітня доба закономірно стає часом найактивнішого розвитку епістемологічних, методологічних, філософських (у найширшому розумінні) поглядів, пов’язаних з наукою, технікою та їх функціонуванням у суспільстві. Багатоманітність, складність, внутрішня суперечливість цього процесу яскраво відображають неповторну історичну атмосферу сучасної доби.

Список використаних джерел

1. Філософія сучасної науки і техніки: підр. Вид. 3-тє, випр. та доп. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
2. Горохов В. Г., Розин В. М. Введение в философию техники. Москва, 1998. 170 с.
3. Філософія науки і техніки. Навч.-метод. посіб. / Алексеева Л. О., Додонов Р. О., Муза

Д.Є. Донецьк: Вид-во ДонДУ, 2006. 326 с.

4. Философия и методология науки / ред. В. И. Купцова. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва: Высшая школа, 1996. 736 с.

5. Белл Даниел. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. Москва: Прогресс, 2004. 944 с.

Здор Я. О., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. МР-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ДАЛЕКТИКА ІНЬ-ЯН ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МЕНТАЛІТЕТ

Поняття інь і ян існували в китайській філософії здавна. Ян – це чоловіче активне начало, інь – жіноче пасивне. Все в цьому світі, вважали китайці, складається з протилежностей: небесне і земне, холодне і гаряче, високе і низьке, велике і маленьке. У V столітті до н. е. в Китаї з'явилася філософська школа Ін-ян цзя (Школа темного і світлого начал), яка збила всі знання про ін-ян воедино. Філософи цієї школи розробили цілу систему, яка пояснює все світобудову з точки зору двох протилежних начал.

Як же інь і ян створюють Всесвіт і підтримують її гармонійне існування? Тут потрібно згадати ще одну категорію китайської філософії – п'ять першоелементів, або п'ять стихій. Це вогонь, вода, метал, дерево і земля. П'ять елементів утворюються від взаємодії один з одним інь і ян. Вступаючи у взаємозв'язок, вони, в свою чергу, створюють все велике розмаїття цього світу, в тому числі людини.

Вчення про п'ять елементів і двох начал не було абстрактної теорією, воно застосовувалося і до цього дня застосовується китайцями в багатьох сферах життя. На ньому заснована китайська медицина, бойові мистецтва, гадательні практики і феншуй. Всі речі і явища розглядаються в відношенні з п'ятьма елементами. Наприклад, елементу вогню відповідає червоний колір, пора року – літо, числа 2 і 7, планета Марс, в організмі людини – серце тощо [1].

В «Го юй» ін-ян вперше представлені як дві іпостасі «пневми» (ци) – відповідно «земна» і «небесна», порушення порядку взаємодії яких призводить до стихійних лих і відчай. У «Гуань-цзи» з взаємодією ін-ян пов'язані зміна пір року, дня і ночі. У «Чжуан-цзи» інь ян пов'язані з категоріями «Дао де цзин»: «спокій» і «рух». У традиційній космогонії поява інь ян знаменує собою перший крок від недиференційованого («хаотичного» - хунь дунь) єдності первозданної «пневми» до різноманіття всієї «темряви речей» (вань у) («Дао Де Цзін»). У процесуальному аспекті головний закон інь ян – дао, тобто їх взаємоперетворення після досягнення певної фази розвитку: «одне інь, одне ян – це і є дао». Наївно-діалектичні уявлення відображені і в субстанціальному осмисленні опозиції інь ян: кожне з протилежних начал містить в собі потенцію іншого. Таким чином, модель інь ян визначає не тільки розвиток, але і пристрій всього суцього в світі. Принцип полярної дуалізації реалізується на всіх рівнях існування об'єктів: будь-яка сторона інь і будь-яка сторона ян в свою чергу діляться на інь ян і т.д. Ця теорія універсального дуалізму сформувалася в середині 1-го тисячоліття до н. е. і вперше була систематично викладена в «Чжоу і», де інь ян названі «двома зразками» (лян і), народженими «Великим межею» (тай цзи), і ототожені з елементарними компонентами гексаграмм (див. Гуа) - перерваної і цілої